

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาศิลปกรรมแบบพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๗ วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร
ชื่อนักศึกษา	นายอภิเศก เกษม
สาขาวิชา	โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์
ภาควิชา	โบราณคดี
ปีการศึกษา	๒๕๓๕

บทคัดย่อ

วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร เดิมชื่อ "วัดจอมทอง" เป็นวัดเก่าแก่ดั้งเดิมของกรุงศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เมื่อครั้งยังทรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิสังขรณ์วัดจอมทองเมื่อพ.ศ. ๒๓๖๘ ในสมัยปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ เสมือนการสร้างพระอารามขึ้นใหม่ และได้ทรงถวายเป็นพระอารามหลวง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดเสียใหม่ว่า "วัดราชโอรส" ซึ่งหมายถึงวัดที่พระราชโอรสทรงสถาปนา ใช้เวลาในการปฏิสังขรณ์รวมทั้งสิ้น ๑๘ ปี

งานศิลปกรรมอันได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ประณีตศิลป์ และมีชนศิลป์ ที่ปรากฏภายในวัดราชโอรสารามมีทั้งรูปแบบศิลปกรรมแบบประเพณีนิยม (คือแบบคตินิยมที่มีมาแต่รัชกาลก่อนๆ) และแบบศิลปกรรมที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่เป็นแบบเฉพาะของตนเอง (ซึ่งมีการสร้างงานโดยช่างชาวจีนแต่จิวจากสำเหิง) นิยมเรียกกันว่า "แบบพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว"

ศิลปกรรมแบบพระราชนิยมฯ ภายในวัดราชโอรสารามที่ศึกษาจากหลักฐานทางด้านศิลปกรรมจากอาคารหลัก ๘ อาคาร คือ พระอุโบสถ พระวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์ พระวิหารพระอินทร์ และศาลาการเปรียญ รวมทั้งจากอาคารรองอื่นๆ เช่น กำแพงชกัว พระระเบียง ศาลาราย วิหารคด ฯลฯ สามารถจัดแบ่งรูปแบบได้เป็น

๑. แบบที่เป็นอิทธิพลศิลปกรรมจีน คือ มีรูปแบบศิลปกรรมจีนที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงลักษณะเดิมในศิลปกรรมแบบประเพณีนิยม เช่นในส่วนของหลังคาและหน้าบันที่มีการใช้หน้าบันแบบลู่ๆ ก่ออิฐถือปูน และตกแต่งด้วยปูนปั้นประดับเครื่องเคลือบเงิน รวมทั้งการตกแต่งภายในอาคาร เช่น การใช้งานจิตรกรรมแบบกระบวนจีน การประดับซุ้มกระจกเหนือช่องประตูและหน้าต่าง ฯลฯ เพื่อให้ลักษณะภายนอกและภายในอาคารมีความกลมกลืนกัน

๒. แบบที่เป็นศิลปวัตถุจีน คือ เป็นศิลปวัตถุจีนที่มีการนำเข้ามาจากการค้าขายกันระหว่างไทยและจีนที่มีกันอย่างแพร่หลายในระบือนั้น ซึ่งมีเครื่องเคลือบเงินทั้งเครื่องถ้วยและประติมากรรมรูปต่างๆ รวมทั้งกระเบื้องเคลือบปู แต่สิ่งที่พบมากที่สุดคือ "อับเฉา" ซึ่งได้แก่ ประติมากรรมศิลาจำหลักเป็นรูปต่างๆ เช่น บุคคล สัตว์ เป็นต้น

รูปแบบทั้ง ๒ นี้ มีที่มาจากคตินิยมและความเชื่อของชาวจีน กล่าวคือมีการใช้รูปแบบของสัญลักษณ์จีนมาสร้างงาน เช่น คติของฮัก ลก ชิว คติของเชียน คติของสิ่งมงคลต่างๆ ฯลฯ โดยนำมาใช้ในงานประดับตกแต่งลวดลายที่หลังคา หน้าบัน ใช้งานจิตรกรรมที่เขียนตกแต่งภายในอาคาร และใช้ในงานประณีตศิลป์ เช่นการประดับลวดลายที่ประตูและหน้าต่าง รวมทั้งการตกแต่งบริเวณพื้นที่ด้วยประติมากรรมศิลาจำหลัก

ศิลปกรรมแบบพระราชนิมมฯ จากจุลกาเนศ ๓ วัคธาธาโอรสาธาณนี้ได้รับกาสรสนองตอบและมีความนิมมกันอย่างแพร่หลายภายในรัชกาลของพระองค์ กล่าวคือมีการสร้างพระอาธาณแบบพระราชนิมมฯ โดยเจ้านาธาขึ้นสูงในพระราชวงค์ และขุนนางอีก ๑๗ แห่งทั้งภายในและภายนอกพระนคร จากนั้นความนิมมดังกล่าวเริ่มจางลงไปเมื่อศิลปกรรมตะวันตกได้เข้ามึบทบาทมากขึ้นในสมัยต่อมาโดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๔ .

Thesis Title   The Study of King Rama III Art Style
                              at Wat Rajaorasaram Rajavoravihara.

Name   Apisake Tepkoon

Concentration   Historical Archaeology

Department   Archaeology

Academic Year   1992

Abstract

Wat Rajaorasaram Rajavoravihara, used to be named "Wat Jomthong", dated in Ayuthaya period. It had been renovated in 1821, almost the end of the King Rama the second's reign, by King Rama the third since he was a crown prince. The new name "Wat Rajaorasaram" was given by King Rama the second in order to remind that this temple was built by his son. The renovation lasted long for 14 years.

Arts which includes Architecture, Painting, Sculpture, Fine Arts and Decorative Arts which shown in this temple could be divided into 2 forms, one was the arts continuously used from the past and another was created in this period to be recognized as its own form [the worker was real Chinese from Siam] which was named as King Rama the third Art Style.

This latter Style in Wat Rajaorasaram can be studied from 4 main buildings ; Ubosot [ordination hall], Vihara [assembly hall] of Reclining Buddha, Vihara of Standing Buddha and Sala

Karnparean [preaching hall] including the minor architecture such as boundary wall, gallery, pavillion, cloister for example. Then from my study, it can be divided into 2 forms :

1.The form of influenced by Chinese Art which means the old form was mixed by Chinese form, in the part of roof and gable for example. The roof was not so much changed in form, but the roofing decorations was changed nearly Chinese architecture, especially in the gable, that was simply made of brick and cement decorated by stucco relief with Chinese porcelain. And the decorative outside and inside shown the Chinese influenced in art and main concept of Chinese such as the painting etc. Hence, the image of the monastery were Chinese-looking . But all of the atmosphere of the monastery were still in Thai tradition.

2.The form of real Chinese Relics which was brought in from the trade between Thai and China. The Chinese porcelain including ceramics, miniature sculpture, were these objects. However, the most popular was ballast [called "Abchao"], the stone carving in form of person and animal, for example.

These two forms were Chinese concepts and beliefs, as reflected in the manners and customs of the Chinese, shown by Chinese symbolism and motives, for example, The 3 wishes : Happiness, Affluence, and Longevity, The Eight Imortals, The Eight Treasures in the decorations on roof and gable, wall painting, door and window decorations including the surrounding landscape decorated with ballast.

The Art of King Rama the third's Style from Wat Rajaorasaram was accepted and spread over his reign. 17 numbers of the temples were built by the Royal Family and noble man, inner and outer Bangkok. However, the popularity was fade out when the European arts was introduced and the Thai tradition style was returned in the following rieggn, King Rama the fourth.

กิตติกรรมประกาศ

ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือ กำลังใจ และแรงกระตุ้น จากบุคคลจำนวนมาก ประการแรกสุดขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ เสนอ นิลเดช และ รองศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่กรุณาให้คำแนะนำ อันเป็นประโยชน์ต่อการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.หาสุข อินทรารุช อาจารย์เพ็ชรา นาคเวก และผู้ช่วยศาสตราจารย์สินชัย กระบวนแสง ที่กรุณาให้ข้อคิดหลายประการต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมทั้งบัณฑิตวิทยาลัยที่กรุณามอบทุนอุดหนุน การวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๖ ให้แก่ข้าพเจ้า

การเก็บข้อมูลภาคเอกสารและภาคสนาม ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ต่างๆ ทุกท่าน รวมทั้งคุณวรรณภา ณ สงขลา หัวหน้างานฝ่ายอนุรักษ์จิตกรรมฝาผนังและ ประติมากรรมติดที่ กองโบราณคดี และท่านหัวหน้ากองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร ที่กรุณา ให้ความสะดวก และเอื้อเฟื้อข้อมูลบางส่วนในการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ พระธรรมกิติวงศ์ เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร และท่านเจ้าอาวาสวัดอื่นๆ ที่ได้อนุญาตให้ทำการเก็บข้อมูลและถ่ายภาพภายในบริเวณวัด

ขอขอบคุณมิตรร่วมชั้นเรียนปีการศึกษา ๒๕๓๑ ทุกท่านที่ได้เป็นกำลังใจ ทั้ง ยังช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดมาทั้งในระหว่างการศึกษา ในงานภาคสนาม และในการ เรียบเรียงวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ "พี่ก้อย" ผู้เป็นแรงบันดาลใจใน "ความรักที่จะศึกษาด้าน โบราณคดี" และได้ให้กำลังใจ ตลอดจนความช่วยเหลือในทุกด้านอย่างมากตลอดเวลา นับ ตั้งแต่เริ่มการศึกษาในสาขาวิชาโบราณคดีฯ จนกระทั่งตลอดเวลาที่ได้เรียบเรียงวิทยานิพนธ์

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณ "พ่อและแม่" ที่กรุณาให้ความเข้าใจ กำลังใจ และช่วยเหลือในทุกประการ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้.

คำนำ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาศิลปกรรมแบบพระราชนิคมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร โดยเน้นการศึกษาและวิเคราะห์ในด้านศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปกรรมจีน จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษาถึงศิลปกรรมของอาคารสถานที่แต่ละแห่งภายในวัดราชโอรสาราม ที่เป็นศิลปกรรมแบบพระราชนิคม ในด้านความเป็นมาของปัจจัยต่างๆ ที่มีมูลเหตุต่อรูปแบบศิลปกรรม ตลอดจนแนวความคิด คตินิยมและความเชื่อ รวมทั้งลักษณะเด่นที่เป็นแบบแผนของรูปแบบศิลปกรรมแบบพระราชนิคม อีกทั้งเพื่อคลี่คลายขยายความรู้ที่ได้จากการศึกษาศิลปกรรม ณ วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร ให้กว้างขวางขึ้น

สำหรับข้อจำกัดในด้านภาพประกอบที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ บางภาพขาดความชัดเจน หรือขาดรายละเอียดในบางส่วนไป เนื่องจากภาพดังกล่าวอยู่ในสถานที่และตำแหน่งที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการถ่ายภาพ หากผู้ใดสนใจหลักฐานขั้นต้นของงานวิจัยนี้ สามารถดูรายละเอียดได้จากสถานที่จริง ซึ่งอยู่ภายในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร ถนนเอกชัย เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยหวังว่าผลของการศึกษาวิจัยเรื่องศิลปกรรมแบบพระราชนิคมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ วัดราชโอรสาราม อาจเป็นประโยชน์หรือเป็นแนวทางบางประการแก่ผู้ที่สนใจงานศิลปกรรมบ้างไม่มากก็น้อย.